

A PANNONHALMI SZENTBENEDEKREND KÖNYVTÁRAINAK TÖRTÉNETE ÉS JELEN ÁLLAPOTA.

Irta: **Kuncze Leo** könyvtárnok.

A nagymélt. vallás és közoktatási m. k. miniszter úrnak 30536/876 alatt kelt s a pannonhalmi főapáthoz 1877-ki jan. 16. intézett felszólítása következtében, alulírt könyvtárnoknak feladatulávé tétetett, hogy a mgs. főapátság »hatósága alatt álló intézetek könyvtáraitra vonatkozó adatokat lehetőleg pontosan és teljesen összeállítva« beküldje.

E sorok írója megbízatásának a jelen dolgozatban törekszik megfelelni. Irányúl azon hét kérdés szolgált, mely a miniszteri átirat szövegében foglaltatik. E kérdésekre annál gyorsabban és annál biztosabban felelhet, mert azokat annak idején önmagának tette volt fel, és azokra vonatkozó számos közleményei jelentek meg a hazai időszaki sajtóban. Se cikkekre hivatkozván, jelen sorait megrövidítheti anélkül, hogy a feleletek teljességre nézve szenvednének. Könyvtáraink ismertetését, mind történelmi mint pedig könyvszerzeti tekintetben itt századról századra vagyis chronologikus rendben adjuk.

X. század.

A pannonhalmi benczések könyvtára kazánkban egyike a legelsőeknek; kezdete a tizedik század végére esik. Sz. Benedek szabálya ugyanis felteszi, hogy ott, a hol benczés szerzet működik, a könyvtár sehohsem hiányzik. Így a pannonhalmi könyvgyűjtemény megalapítása a szerzet megalapításával egy és ugyanazon évre, azaz: 996-ra teendő.

XI. század.

Archivumunkból kitűnik, hogy e könyvkészlet századról századra növekedett. 1001-ben a Szent István által kiadott okmány nyomán indirecte királyi megerősítést nyert. Már a XI. században keletkeztek első fiókkönyvtáraink is; 1037-ben ugyanis a bakonybéli, 1055-ben pedig a tihányi apátság könyvtára, a mennyiben ez apátságok a mondott években alapítottak. E századba esik a deáki, ravazdi és varsányi plébánia kezdete s így az oda szükségesnek tartott egyházi könyveknek is gyűjtése. Azalatt a pannonhalmi központi könyvtár sem maradt el, sőt ellenkezőleg meglepőleg gazdagon volt ellátva. Igen érdekes, könyveinknek 1093-ban összeírt lajstromát szemügyre venni, mely az apátság egyéb kincseivel együtt sz. László által is ujjolag megerősítettik. Miután e lajstrom (monum. hung. hist. I. oszt. k. 39 l.) nem teljes pontossággal van közölve, azt magából az okmányból (levélt. capsá II.) következőleg írom ide:

VI. Missales.

I. Bibliotheca.¹⁾

IV. Nocturnales.

IV. Antiphonaria.

IV. Gradalia.

II. Sequentialis cum trophis

IV. Baptisteria.²⁾

III. Collectarii.

IV. Ymnarii.

II. Regule.

Unus super regulam.

II. Leccionarii.

III. Omelie.

II. libri Sermonum.

Collationes.

¹⁾ »Liber, in quo ritus baptismi et orationes describuntur, vel certe ordo ad baptizandum (Du Cange: Baptisterium 571.). Saepe totum Rituale indicabat (Zaccarice Bibl. rit. I. 157.).

²⁾ E kifejezés alatt a teljes szentírás értendő (L. Denis I. p. II. 9. és Czerny: Bibl. St. Florian. 46. l.).

- II. Passionales.
 Liber Sententiarum.
 Actus Apostolorum.
 Liber Prosperi de actiua et contemplatiua uita, et
 Ysidorii.
 Ordo Amalarius.
 Pastoralis.
 Dialogorum.
 Epistole Pauli.
- II. Moralia Job.
 Scintillarium.
 Interrogacio Petri.
 • Inuestiue Cycceronis.
 Lucanus.
 Duo Donati.
 Seduli.
- III. Canones.
 Paschasius.
 Vita S. Martini. ¹⁾
 Vita Patrum.
 Psalterium Gallicanum,
 Ebraycum,
 Sermo Sancti Augustini.

A gyűjtemény tehát 72 kéziratból állott. Van okunk feltenni, hogy ezek nagy részét maguk a pannonhalmi szerzetesek írták.

XII. század.

Hogy a szerzet tudományos iránya kifelé is ismeretes volt, s hogy így becses ajándékokra is érdemesíté magát, azt a 12-dik század egyik okmánya bizonyítja, melyben Adalbert magyar főúr, Roger sicíliai Királyhoz követséggel megbízva levén, (1150—1154) mielőtt útnak indúlna, végrendeletet tesz. ²⁾ Ez okmánynak eme

¹⁾ »Vitam SS. Andreae et Benedicti S. Maurus ex abbate S. Martini Episcopatum Quioque-Ecclesieutem promotus in senectute (circites 1064) conscripit« (Czinár. Monast. I. 150 et 62.). Ez itt természetesen helyet nem foglalhatott.

²⁾ Monum. hung. List. I. oszt. VI. 63.

szavai: » . . . his testibus adibitis Dominó R[aphaele] Archiabbate cum omnibus confratribus . . . omnes libros quos proprios habes, Ecclesiae Beati M[artini] commendo.« — sejtetik velünk, mily nagy elismerésben részesült e században is a pannonthalmi benzés szerzet tudományos irányú működése, miután ily magyar főúr is Pannonthalmát találta legilletékesebb helynek becses könyvtárának számára. Az okmány Caps. VII. B. alatt őriztetik nálunk. De nem csak ajándékok, hanem a benzések szorgalma által is gyarapodott gyűjteményünk. Mert a

XIII. század

elején, 1204-ben már biztos adatunk van arra nézve, hogy az egyházi ének rendszeresen kezeltetett. Farbadinus nevű rendtársunk »Cantori« hivatalánál fogva említetik fel egyik okmányban (51. R. alatt), a mely hivatal megfelelő kéziratok nélkül nem gondolható. Mellesleg legyen felemlítve az archivumunkban őrzött »Liber Ruber seu chartarium archivi monasterii S. Martini de S. Monte Pannonice Ord. S. Benedicti,« mely 1001—1240. közt folytonosan iratott. Egyes okmányok Uriás apáttól 1206—1244. közt keltek. — Továbbá Concilia Emil az »Uj magyar Sion«-ban közzétett irodalmi felfedezéséről szóló cikkében, melyben a híres halotti beszédet a pannonthalmi benzésektől származtatja, ezeket mondja: »Úgy hiszszük minden kétségen kívül helyeztük kimondott nézetünket, hogy a Praycodex 1228 után következő években Deákiban használtatott, sőt épen az ottani templom számára készült. . . Azt vagyunk hajlandók következtetni, hogy a codexet Pannonthalmán állították így össze . . . a készülőfélben levő deáki fiókkolostor részére mindennapi használatra.«¹⁾

E században a kisczelli apátság s így ennek fiókkönyvtára is már létezett.

XIV. század.

Az úgynevezett »Cantores« e században már sokkal élénkebben foglalkoznak Pannonthalmán az egyházi énekkel.

¹⁾ Uj magy. Sion. V. év. 1874. 533 és 536 l.

Archivumunkban gyakran említetnek; a gyakorlati zenészet e korban úglátszik virágzott nálunk, s miután egyes könyveink tábláit hangjegyes pergamennal bekötvék, azt következtetem, hogy könyvtárunk egész énekgyűjteményekkel bőven rendelkezett. Névszerint felhozatik: 1340. Hildebrandus cantor (58. Ccc.); 1347. Arnoldus monachus chori S. Martini (64 M. 2.); 1348. ujlag Hildebrandus cantor (52. G.); ugyanaz ismét 1352. ben is (50. Z.); 1358. Jacobus cantor (22. G.); 1259. Dominus Jacobus cantor (48. A.).

E századba esik az aszófői, endrédi, zamánczi és kapolyi plébániának és így az illető fiókkönyvtárak kezdete is.

XV. század.

Mint »Cantores« e században a következők említetnek: 1424. Petrus cantor (52. Fff.); 1426. Laurentius chori clericus (50. T.); 1447. Laurentius literatus chori ecclesiae clericus (57. B.); 1471. Dominus Joannes cantor (6. W.); nem lehet feltenni, hogy ezek semmivel sem szaporították a szerzet könyv- vagyis kéziratárát. Egyébiránt e században nyomtatásban is jelent meg egy munka, tehát incunabulum, azon Breviarium t. i. melyet Tholnay Máté főpát 1496-ban a pannonhalmiak számára nyomtatott. ¹⁾

XVI. század.

E Breviárium második kiadása jelenleg is megvan még gyűjteményünkben. Címe a véglapon következő: »Breuiarium szm ritum ac morem monachorum sancti Benedicti de obseruantia szm rubricam sancti martini sacri monasterii montis pannonie et totius regni vngarie accuratissime reuisum: correctū et emendatum feliciter explicit Noua impressione luculentū. Anno 1519. die 15. july. Venetys in Edibus Petri Liechtenstein. Mandato Luce Alantse Library Wienensis.« — Hogy könyvtárunk nem csak vallásra hanem egyéb tudományokra vonatkozó munkákkal is bírt, azt az eddig felhozottak bebizonyították. E századból új adatunk van arra nézve, hogy a pannonhalmiak a jogtudományi munkákat is bőven forgatták. Czinár M. monaster.

¹⁾ L. Fehér Györm. leir. 1874. 229. l.

I. K. 150. lapján azt olvassuk: »Procuratores quoque monasteriorum praesertim per sanctimoniales ex hoc asceterio fuisse non raro constitutos vidimus: unde ad peritiam juris concludere pronum est.« Példa gyanánt felhozhatok egy és ugyanazon évről két jogképzett egyént: »1528. Michael de Batha, Procurator monialium, conventualis« (Arch. dom. caps. 71. L. 1.) és »1528. Michael de Lázi, Procurator monialium conventualis« (ugyanott). Mint »cantor« 1518-ban említették »Andreas« (12. C.).

Írott codexeink közül, melyek azonban jelenleg nem Pannonhalmán őriztetnek, kettő ismeretes e századból. Rómer Flóris kutatásainak köszönjük hírét egy: »Evangelia és preces« című latin hártycodexnek, melyről a következőket jegyeztük fel¹⁾ magunknak:

»Egyetemünk könyvtára ritkább kéziratai közt . . . feltűnt egy csinos írású nagyobbbrészt meglehetősen kicsided festményekkel ékesített hártycodex . . . Ezen érdekes íratban a pannonhalmi benzések egyházi szertartási könyvükre ismertem, melynek (hátsó) részét Pannonhalmán iratottnak tanúsítja a végyszó. . . Található e kézirat: »Evangelia et preces« cím VIII. c. alatt arany metszetű vörös fényes bőrkötésben . . . «

A kézirat három részből áll; összesen hatvan levélből. Rómer szerint az első rész a másodikkal egészen egykorú s két külön ügynökségű írótól és festőtől, de Pannonhalmán számozott s valószínűleg Tolnay Máté első főapát tiszteletére vagy talán rendeletére készült. A kicsided festmények mivolta nem csak hogy ezen állítást nem ellenzi, sőt azon időbelinek mutatkozik. Hogy e codex Tolnay Máté idején (1500—1534.) készült, azt a szövegnek következő helyei is igazolják: »Incipiunt benediccionis episcopales . . . Finis per manus fratris Pauli (nati Thome) Forgach de Losonch in die scolastice v̄g anno d. 1516.« és »Forma quando nouicius profiteri debet . . . anno domini 1515. per manus fratris pauli professi huius monasterii S. Martini nati thome Forgach de losoncz«.

A második pedig az úgynevezett: »Tihanyi codex«. Címe: »Betbvchlin« E kézirat 1531-ben benzés kéztől származott má-

¹⁾ Rómer Fl. Gyóri tört. és rég. ff. 18—63. 1. és köv. II.

solat. Az elveszett eredeti sz. Ferencz rendi szerzetesnek tulajdonítatik.

Az írás és leírás a pannonhalmiak folytonos kedvencz foglalkozása volt — ha csak azon adatokat tekintjük is, a melyekről biztos tudomásunk van. Minél több és többféle kézirat készült, annál több munkát tételezhetünk a könyvtárban is. E körülmény tehát könyvtárunk szaporodását bizonyítja.

XVII. század.

A XVII. században kezdeményeztetett ama több című kézirat, mely szerzetünk egyéneiről nem egy érdekes adatot tartalmaz. Az u n. »Antiquarium« 1640-ben, a »Necrologium« 1646-ban, a »liber exhibens jacros sacerdotii ordinis« 1693-tól kezdődik. E kéziratban felemlítették 1664-ben Weszprémi Alex. mint calligraph; hasonlóképen 1657. körül Sárvány Odo rendtársunk, mint a ki: »elegantier scripsit«. Weszprémitől származtak e kéziratok: »Tractatus S. Bernardi de Praecepto et dispensatione, compendium;« »Officia propria sanctorum regni Hungariae 1664« és »Compendium comentariorum Caramuelis in Regulam S. Benedicti«. Sárvány theológiát irt össze. Egyéb kéziratok származtak Miskóczy Bernáttól, (»Thesaurus spiritualis congestus per B. M. O. S. B. 1658-1660. és 1690.) Magyar Placidtól (ki 1647—1665. főapát volt); Zsigmond Istvántól, ki sz. Benedek reguláját 1689-ben magyarra fordította; Bancsics Bonifácztól (1691—1696.); Rummer Mártontól († 1693.); s hihetőleg Hagyászy Aemiliántól is, kiről azt olvassuk: Director chori Aemilianus Hagyászy † 1687. choralista insignis, figurális quoque cantus optime gnarus«. — »Egyáltalán levéltáraink ezer meg ezer okleveleinek fogalmazói és leírói szerzetes társaink voltak« (Ipolyi A. eml. besz. 1876. 8. l.).

E mondat bizonyára a pannonhalmiakra is kiterjeszhető, miután ezek szellemi működése egyébként is igénybe volt véve. Így pl. Czinár mondja: »Canonicus Poseniensis et abbas de Batha Michael Vörösmarty circa annum 1640. opus suum ad confirmandos in fide suos Bathienses subdictos elaboratum, per quemdam Patrem S. Martini religiosorum revideri (orat), antequam typis committatur«. ¹⁾

¹⁾ Czinár Monast. I. 124 és 150.

Összeíratott továbbá: Inventarium totius supellectilis monasterii S. M. P. 2658—1667.« S nyomtatásban jelent meg: Proprium Santorum exempti archicaenobii S. Martini S. M. P.« 1693-ban. De a mi e századból legérdekesebb könyvtárunk történelmében, az a : »Catalogus librorum omnium conventus S. Martini 1658—1667.« Abból tanuljuk meg, hogy az eddig felhozott kéziratok, melyek a könyvtár köteteinek létszámát annak idején szintén szaporították, nem irattak meg kellő források nélkül. Kitűnik abból továbbá, hogy a könyvtár dicséretes szakrendszer szerint volt felállítva. A szakcsoportok természetesen az akkori tudományos felfogáshoz képest alkottattak meg.

Számszerint volt 1658-ban :

76 szertartási munka	142	kötetben.
18 szentírásféle	25	»
21 szentatyák	46	»
29 szentírás magyarázata	47	»
122 hitszónoklati	137	»
42 erkölcstani	67	»
79 hittan és vitászat	83	»
295 erénytani	361	»
55 egyháztörténeti	72	»
102 világtörténet	118	»
48 egyházjog	56	»
52 jogtan	57	»
53 bölcészet és természettud.	66	»
46 menyiségt. és csillagászati	49	»
32 orvostani, vegytani, növt.	33	»
39 politika és gazdászati	42	»
153 nyelvészeti	130	»
31 költészeti	31	»
48 vegyesek	52	»

1341 munka ;   összesen : 1614 kötet.

Szaktekintetből e könyvtár teljesnek mondható ; a pannonhalmiak tehát minden tudományosság iránt érdeklődtek ; az egyes szakok közti számszerinti viszony is teljesen kielégítő ; nyelvre nézve legtöbb a latin és német munka ; feltűnően számos az olasz és cseh könyv, valamint francia, spanyol és ó-görög munkák.

A mi igényeinknek a lajstrom ugyan nem felel meg; és sajnáljuk, hogy sem az évszámokat, sem a czimek eredeti nyelvét nem adja vissza. Egyébiránt ebből is látni való, hogy a tisztán lelkészetre hivatott pannonhalmi benczések nem hanyagolták el az akkori tudományok egyik ágát sem. E körülmény folytonosan visszahatott tehát a könyvtár minőségére úgy, hogy állíthatjuk, miszerint a pannonhalmi könyvtár minden időben lehetőleg minden szakmát képviselt. A vallásos irányú munkák túlsúlya magától értetik.

E században, 1686-tól fogva vezetett a tihanyi; 1698-tól a szentmártoni plébánia anyakönyve.

A legközelebbi évtizedekben — az említett könyvjegyzék utójegyzetei nyomán — a szaporodás kitett: 312 munkában 380 kötetet, úgy hogy a

XVIII. század

elején a könyvek létszáma a 2000-et felülhaladta.

A kéziratokra nézve is mondható, hogy nem volt évtized e században, a melyben pannonhalmi benczések dolgozataiból nem gyarapodott volna gyűjteményünk. Az általam éveken keresztül gyűjtött adatokat chronologikus sorban adom. (Hozzá csatolva mindazt, ami a benczések egyéb tudományos irányát is ismer-tetheti).

1706. Szabó Ágoston kézirata: »Commentarius in secundam secundae Divi Thomae aquinatis«. Ugyanez Haas Amand pannonh. tanár előadásai nyomán írta: »Tractatus scholasticus de Justitia et Jure«.

1707. Schleicher Alexander kézirata: »De septem artibus liberalibus scilicet Grammatica, Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia, Rhetorica, Dialectica«. — »Carmina Aegydi Karner Abb«. — Szabó Ágostontól: »Compendium privilegiorum, quae forum poenitentiae concernunt, et exempto Archicaenobio S. Martini S. M. P. a summis Pontificibus concessa fuerunt ob unionem cum Congregatione Cassinensi«.

1709-ben meghalt Szőke Dominik pannonhalmi benczés, ki zeneművek másolása és a könyvkötés körül nagy buzgalmat fejtett ki.

1710. Sigmond István kéziratára e czímet tette: »Thesaurus hungaricus«. — Névtelen, de: benzés szerzőtől való e kézirat: »Auxiliare Marianum, quo pia mens in Suis tum corporis tum animae necessitatibus adminiculum capessere potest a minimo eiusdem cliente conscriptum in S. M. P.«

1713, 1714, 1715, 1717, 1718, 1718, 1719, 1720, 1721 és 1722-ből maradtak fen egyes írott szentbeszédek részint Lancsics Bonifác, részint Sajnovics Ferencztől. — Az előbbi 1718—1721. ily című kéziratot is hagyott: »De directione superiorum«.

1725, 1734, 1739, 1740, 1741, 1745, 1747—1752, 1754, 1755-ről maradtak beszédek Sajgho Ben. főapáttól. pl. Sermo die installationis Ill. D. Adolphi a S Georgio in Supr. Comit. Comitatus Jaurin (1734). — »Sermo coram Imperatore Francisco et Regina Maria Theresia in Campo Comaromiensi«. (1751).

1729. Sajgho Benedek főapát alatt megjelent az 56 lapra terjedő: Supplementum Breviary Monastici Benedictini et propriy sanctorum sive officia in dicto Breviario et Proprio non contenta, ac de Praecepto celebrari jussa. Cum Primis in Usus Archicaenobii. S Martini de S. M. P. eidemque annexorum. Jaurini. Streibig. 4°.

1733. Exercitium trium dierum pro recens ordinatis praesbyteris a quopiam Benedictino S. M. P. combinatum. 25 lapra terjedő kézirat.

1735. Bercsi Lénárd egyházi beszéde.

1737. Az említett Sigmond István féle kéziratot folytatta Griszl Gábor, (magyar versek gyűjteménye). Ez évben Kuti Dénes hittudori rangját nyerte (»Adserta e disciph. theol.«)

1741-től fogva négy évtizeden keresztül nagyon divatoztak a chronostichák, az üdvözlő képek és alkalmi versezeteken. — 15 rendtárs által aláírt: »funiculus triplex« című kézirat.

1742. Kuti Dénes magyar és latin egyházi beszédei hat kötetben (kézirat) melyek 1742-ben Pápán; 1743-ban Szentmártonban, 1757-ben Tihanyban, 1760-ban Dömölkben 1766-ban felső Eörsön mondattak; egyebek 1758; 1761—1765; 1771. évekből valók.

1745. »Antiquarium Monasticum professionis obitus et ordinationis Religiosorum O. S. B. qui in regio ac exento Archicae-

nobio S. Martini de S. M. P. ab anno Christ. 1640. Christo Militarunt, a P. Valentino Keller collectum«.

1746 körül négy lapra nyomtatott ki: »Synopsis historica de situ, ortu, progressu S. Cellae Marianae in Hungaria.« 2°.

1751. Sajghó B. beszéde Nádasdy Lipót Kancellárhoz. (Kézirat).

1753-ban jelent meg Győrött a 20 lapra terjedő: »Lojola sz. Ignátnak ditsirete mellyet azon szentnek ünnepé alkalmatosságával mondott P. Vajda Sámuel.« 4°.

1754. Ez évtől e kéziratok »Tractatus Theologicus de Augustissimo incarnati verbi mysterio auth. Dan. Somogy. scripsit Aegydius Hollósy;« és Tractatus Theologicus de Angelis auth. Samuele Vajda Scr. Aegy. Hollósy«. 4°.

1755. »Tractatus theologicus de Sacramentis in genere et de quibusdam in particulari auth. Samuele Vajda, Scr. Aegy. Hollósy és Adalbertus Szepessy, 4°.

1756. Tractatus theologicus speculativus de fide, spe et charitate Sam. Vajda, Scr. per Adalb. Szepessy. 4°. (Kézirat.) Ugyanez évben fejezett be egy kitűnő kéziratot, (foliókötet 284 és XLV. összesen 329 lap egyházi hangjegyekkel, Mákováczy Imrétől kitűnő calligraph és rajzoló e címen: »Antiphonale diurnum dispositum juxta Breviarium monasticum pro omnibus sub regula S. Patris Benedicti militantibus. In quo positae sunt Antiphonae pro Vesperis, tam de tempore, quam de sanctis; continetur et jam hic hymnus S. P. Ambrosii et Augustini, deinde Lamentationes Jeremiae Prophetae et Antiphonae quatuor de Beata Virgine Maria etc. Exaratum in monte Pannoniae in archicaenobio S. Martini O. S. D. calamo velociter scribentis P. E. M. Anno 1756.« A címlapra idegen kéz e jegyzetet is hozzátevő: (Canticum Domini mnemonicum . . . penicillo elaboratum sedule, attente et correcte . . . diligentiae patris Emerici Sacrae, ut cantet sanctus in caelis, qui canticum hoc conscripsit in terris«.

1762 és 1763. »Orationes dictae ad prandium et caenam in S. M. P. 4°. 12 lap.

1763. Epistolae a Chrysostomo Novák (usque 1777.) in juventate scriptae. — »Plurium librorum Concionatoriorum auctor circa 1762—1786. Tallian Josephus« (Czinár hist. I. 464.). —

178 A pannonhalmi szentbenedekrend könyvtárának tört. és jelen állapota.

Zsoldos Xaver szent beszédei 1763; 1768; 1771—1778; 1780—1787; 1790; 1795 évekből valók.

1764. Nyomatásban jelent meg 4-r Nagyszombatban: »Lolja sz. Ignátnak ditsérete, melyet Révkomáromban mondott P. Deső Bern.« 29 l. — Ez évben iratott: »Panis quotidianus monachis O. S. B. ad S. Martinum de S. m. P. propositus et a quodam eiusdem loci Professo pro usu confectus 4°. (choralis hangjegyekkel irt antiphonale) 128. l.

1765—1783. Vezericz Dávid hittudor. »Hymnale benedictino-monasticum 1765. a quodam professo S. M. P.« 4° kézirat. — Nyomatásban jelent meg Győrben: »A keresztény oktatás tudománya és a tellyes szent háromság egy Isten ismérte, melly szent-háromság vasárnapján 1765. a győri tekintetes Nemes káptalan templomában éloe nyelvel hirdettetett P. Deső Bernard által.« 4°. 22 l.

1766. Zsoldos Xaver kéziratai: »Elegia de bello Bavarogallico«. »Veratio dat intellectum« és »Via Vitae«.

1768. Novák Krizosztom hittudor. Thes. univ. theol. 4°. 38 l. »Dictio dedicatoria exc. illustr. ac Rass. D. Com. etpraes. Franc. Zichy de Vásonkő, ep. Jaurim«.

1768—1873. Ez évben Hollósy Egyed leírta a: »Tractatus theologicus de peccatis, gratia et merito;« s ezáltal jut tudomásunkra, hogy ennek szerzője Somogyi Dániel.

Kinyomatott Directoriumjaink (»Ordo divini officii«) a következő évekből ismeretesek előttem: 1766, 1768, 1769, 1770, 1772, 1773, 1775, 1776, 1777, 1778, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1789, 1791, 1792, 1793, 1795, 1796, 1797, 1798.

1772—1774. »A mi urunk Jezus Krisztusnak, élete, melyet a négy evangéliumból egyet csinálván, rendbe szedett és sok idősséges tanúságokkal megbővített Vajda S. — Három kötet. Pozsony 4°. 698, 456 és 738. l.

1772. Mélt. Nagys. Szalai gr. Barkóczi Borbálának tsill. kereszt. dámának, néhai Dienes-falvai Mts. gr. Cziráki József özv. szarándoksága stb. melyet végső tisztelete megadásának alkalmatosságával 1772-ben Sopronban magyarázott Hollósy Egyed. Sopron. 2°. 43 l.

1774. Mutató táblák Vajda Samunak Krisztus életéhez. Egybeszedettek Hollósy Egyed által. k. i. — Mts. gr. Erdődy és Pállfy házoknak nagy érdemi, mellyeket Mts. gr. Erdődy Ján. és Pállfy Ján főispánsági hivat. behelyeztetésekor 1774-ben rövid beszédben foglalt Somogy Dániel. Pozsony 1776. 8°. 18 l.

1776, Horváth Lénárd de Jubilaeo. Kézirat.

1777. Cervus Adam alkalmi verse: »Haec metra roden-tem . . .« (Vindiciae flosculi noli me tangere Jaurinenses, ad-versus anonymi poëtae Sabariensis metra). — Tek. nemz. és vit. Kiss Sándor úrnak Tek. Weszprém várm. nagy. érd. Vitze-Isp. stb. halotti dicsérete, mellyet Weszprémben mondott P. Hollósy Egyed. Győr, 1777. 4°. 32 l.

Az eddig felhozottak eléggé tanusítják, hogy könyvtárunknak minden szakra kellően kellett kiterjeszkednie, hogy a pannonhalmiak közt ily munkásság fejlődhessék.

Az 1786-iki évi december 4-ikén bekövetkezett szétoszlata rendtársainknak — nem akadályozta az exbenediktinusok tudományos továbbműködését. Munkáik ezentúl nem szaporíthatták könyvtárunkat, mert az is Pannonhalmáról Budára vitétt át, s megszűnt a szerzet könyvtára lenni.

Ekkor a könyvek újra összeirattak, s ezek létszáma a 4 ezret felülhaladta. E könyvek a m. egyetemi könyvtárba vándoroltak át Budapestre, a honnan a szerzet visszaállíttatásával felsőbb rendelet folytán teljesebben kell visszaérkeznie. Azonban: »márcsak mintegy hétszáz s néhány könyv« (Ipolyi A. 191.) érkezett haza.

Hogy mennyiben estünk el ezáltal holmi kincsektől s minő érdekű részleteket hozhattunk volna itt könyvtárunk történelmét illetőleg — azt az egyetemi könyvtár gondos tanulmányozása deríthetné csak fel.

A bársonyosi, füssi, lázii, nyalkai, szentiványi, tárkányi, tényői, kajári és balatonfüredi plébániák kézikönyvtárai ismeretlen években vették kezdétöket; de anyakönyveik e századból léteznek; a csanaki plébániába tartozó, de 1874-ben nagyobb-részt Pannonhalmára visszaszarmazott fiókkönyvtár 1787-ben kezdődött.

XIX. század.

A szerzet 1802-ben állítatott vissza. A könyvtárt ismét újból kellett beszerezni. A kor és igényeinkhez képest fiókkönyvtárakkal együtt. Így keletkezett a pannonhalmi növendékpapok és az ujoncsok külön vált könyvtára. Egy évre rá a győri és sopronyi gymn. 1806-ban; a nagyszombati 1807-ben, az esztergomi 1808-ben, a pozsonyi és komáromi 1811-ben, a kőszegi pedig 1815-ben vette át vagy alapítá meg házi könyvtárát.

A mi a pannonhalmi központi könyvtárt illeti, a nagytudományú Novák Krizosztom volt az, ki saját könyveivel és a felszlatott német benzések és egyéb szerzetesek könyvtárainak megvásárlásával, annak jelenlegi terjedelmének első alapját veté meg.

»A könyvtár rendezésével már 1811-ben Czinár M. volt megbízva. De ez egyelőre, midőn a könyvek szűk czellákban egymásra halmozva feküdtek, s nagyobb helyiség hiányzott, merő lehetetlen volt«. (Ipolyi A. 20 l. emlékb.).

Novák Krizosztom könyvtárát 1829-ben a következő táblázat ismerteti:

Theologia	1858	munka.
Historia	1813	»
Philosophia	704	»
Philologia	806	»
Juridica	753	»
Polymathia	339	»

összesen: 7273 munka.

Ezeket 1838-ban Klaty Kálmán írta össze szakrendszeres catalogusba.

1835-ben halt meg Berghoffer Mihály győri prépost, kinek 1263 darabból álló könyvtára a pannonhalmiba kebeleztetett be; hasonlólag Schober G. pozsonyi nagyprépost, és Dr. Frank Gy. s. Paintner M. győri kanonoknak kitűnő könyvgyűjteményei is. Egyéb szaporodások az elhalt egyes rendtársak magánkönyvtárai által gyakran történtek. (L. Fehér J. Győrmegegye egyet. leír. 1874. 228 s köv. l.)

Mindazon munkák, melyek 1817–1837 közt szereztettek meg, 6 erős fólyiókötetben Szeder Fábián alatt lajstromoltattak (1838 és 1840-ben); ezek nyomán kimutatható volt a

Theologia	11,730 darabban.
Physica, Philos.)	
Mathesis, Meaic.)	2,570 »
Philologia	4,586 »
Historia.	5,803 »
Gris	2,801 »
Novák és Berghoffer K.	8,527 »

összesen: 36,017 darab.

A könyvtár régi helyisége, néhány egybefoglalt cella, jelenleg az ujonczok hajléka, e tömeget magába fogadni képtelenné vált; itt rendet hozni és fentartani hasztalan törekvés lett volna. »Egy nagy és már régen tervezett könyvtárepület felállítása lépett tehát azonnal előtérbe. . . E munkálatok kivitelének és különösen befejezésének lelke Czinár M. volt. Fényesen felépült a maga nemében a nagyságára nézve páratlan könyvtár az országban, tágas termeivel, kupjaival, karzataival, muzeumaival, kép-, érem-, régiség- és természettani gyűjteményeivel. Jóniai stílusban alkotott harminczhat¹⁾ oszlop emelte erkélyeit. Íveit Klieber ecsetének freskói díszíték. Bennök kifejezést nyertek már a tudományos és nemzeti irodalmi eszmények, melyek a szerzet tudós tagjait lelkesíték. A classicismus és tudomány symbolumai s antik alakjai mellett, Minerva körül, ott vannak már a magyar tudomány s irodalom nevezetes alakjai medaillonokban csoportosítva; mint Mátyás és Kálmán királyok, Vitéz János és Verbőczi, Pázmány Péter és Zrinyi Miklós, Révay Miklós, Szabó Dávid stb. Míg lent szent István az alapító és a visszaállító I. Ferencz szobra áll«. (Ipolyi eml. besz. 1877. 20 és 21 l.

1827-ben rakatott le a 3 színű márványból összeállított csinos kövezet mozaik; s ez időtől 1839-ig készült a 150 díszes és 12 könyvsort magában foglaló szekrény; melynek valamennyi deszkája mozgékony s polczokon nyugszik. Ide hordatott tehát át a könyvtömeg 1837-ben Filperger Rudolf könyvtárnoksága alatt.

A kellő rendezéshez tehát a kellő helyiség meg volt ugyan; de kellő ideje még nem érkezett volt el. Mert a tömeges könyv-

¹⁾ Nem: »huszonhat«.

szerzés még egyre folyt s e hirtelen szaporodás megghiúsíták a Szeder Fábián féle összeírás könnyű áttekintését. Való, hogy: »nagy kitartással, gondnal és költséggel a hazai és külföldi könyvpiacon rövid idő alatt mintegy 60,000 kötetet gyűjtöttek össze«. (Ipolyi 20. l.)

Miután ez ügyben némi megállapodottság mutatkozott, akkor vált csak lehetségessé egyöntetű catalogust írni, a mit Czinár Mór 1842 és következő években létesített is.

»Teljesen szakszerű könyvészeti ismerettel rendezte el — úgymond Ipolyi ¹⁾ nagyrészt sajátkezüleg és mindjárt lajstromozta is. Nemcsak a több kötetnyi Catalogusokat és repertoriumokat megírta; hanem előszóul még a könyvtárkezelésről, a lajstromozásról egész értekezéseket és instructiókat szerkesztett. S végül még a könyvtár történetét is ²⁾ leírta. Hasonló raisonné modorban lajstromozta még a muzeumok gyűjteményét is. ³⁾

»Kétségtelen hogy mindez bár erőfeszítő s majdnem egy egész életet igénybe vevő munka volt, mégis kérdéses lehet azért annak jelenlegi czélszerűsége és használhatósága. Nemcsak grammatici hanem bibliographi is certant . . . Czinár catalogusa a maga idejében (az igényeknek) nem csak eleget tett, hanem (azokat) tudományos értékben meg is haladta. A jövőt szolgálani az utódok feladata«. (Ipolyi eml. besz. 1877. 21. l.)

Czinár azonfelül a fiókkönyvtárakba átvándorolt pannonhalmi könyveket is catalogusba szedte úgy, hogy annak idején minden csonka munkának is kiegészítés e lehetségessé vált.

Valamint e fiókkönyvtárak annakelőtte könyvek átszolgáltatásával segélyeztettek jobbadán, úgy most a minden irányban terjedő szellemi művelődés pénzsegély által való előmozdítása lépett előtérbe. Mennyire terjed a pannonhalmi szerzet áldozatkészsége e tekintetben, azt a következő táblázatból ítélhetjük meg.

¹⁾ Czinár M. föl. emlékb. 1877. 21. l.

²⁾ De csupán a XIX. századot tárgyalta.

³⁾ Bővebbet mindezekről olvasni: az »Irod. értesítő« 1875. 3. 4. számában valamint a »Jelenkor« (1875.) 169. sz.

	1873	1874	1875	1876
Pannonhalma	9067	5957	5709	3930
Győri gymn.	1617	1693	1512	113
Sopron	1362	534	1663	584
Esztergom	1595	614	589	228
Komárom	719	467	756	190
Kőszeg	637	822	1691	247
Pápa	785	285	196	219
	15,782	10,372	12,116	5511
főösszeg: 43,781 frt 4 év alatt.				

Az évi költségek középszáma tehát: 10,945 frt; tizenegyezer frt évenként valamennyi szellemi szükségletre, melyek alatt nem csak a könyveket, hanem a napilapokat és gyűjteménytárakat is értjük; sőt a muzeumi és könyvtári helyiségre fordított költségeket, valamint a tudományos utaztatási célokra tett kiadásokat s mindennemű nyomtatási költségeket is.

Ebből látható, hogy a könyvtárak szaporításánál nem annyira bizonyos összeg utalványozása, mint a valódi szellemi szükséglet irányadó.¹⁾ És ámbár a gymnasialis fiókkönyvtárak, a keletkezésük után való két évtized alatt, a pannonhalmi központból nyertek tetemes szaporodást; ez mindazonáltal azóta sem csökkent csak módja változott meg. A szerzési mód t. i. annyiból változott meg, a mennyiben jelenleg a könyvek nagy része az egyes tanárok használatára szereztetik be, s a közkönyvtár számára bevezettetik. A nagyobb szerű munkák közvetlenül a központi könyvtár számára rendeltetnek meg, a honnan az egyesek használhatják. Igen sok könyvet a rendtagok magok szereznek meg, kiktől csak halálozás esetén a könyvtárba kerülnek. A vidéken elhaló rendtagok könyveiről jegyzék küldetik be Pannonhalmára, a hol az illető munkák sorsáról határoznak. A mi Pannonhalmára nem kívántatik, az oda rendeltetik, a hová leszükségesebb; zöme rendszeren az elhalt társ tartózkodási helyén marad meg.²⁾

A táblázatban megnevezett helyeken kívül még a tihanyi, bakonybéli és dömölki apátságokban is léteznek 5—10,000 kötetre menő fiókkönyvtárak. Az egyes plébániákon létező kézi-

¹⁾ L. Petzholdt. Anzeiger für Bibliothekswissenschaft 1872 H. 159.

²⁾ E viszonyokról legjobban tudósít e czikk: »A pápai sz. b. r. al-gymn. könyvtárai« Pápai lapok 1877. ápril 29)

könyvtárak pedig mint a központiból kikölcsönzött részletek tekintetnek. Plébániája van a pannonhalmiaknak 21 helyen; ezek közül a legfiatalabb kézikönyvtárt a péterdi birja (1840 óta; temploma már 1817—1819. épült). A gymnasialis könyvtárak a 4000 kötetet mindenütt felülhaladják. Ezeken kívül 1858 óta 6 ifjúsági könyvtárral is rendelkezünk. A könyveknek létszáma itt 1000 körül szokott változni. A centralis könyvtár 1874-ben a 100,000-et is meghaladta; többszöröseink szétosztása óta néhány ezerrel kevesebbet kell számítanunk. Ezek azonban ugyane mértékben a gymnasialis könyvtárakat szaporítják, s az összes létszám nem szenvedett csorbát.

E számban a (külön gyűjteményt nem képező) földrajzi atlasok, képes munkák s újabb kéziratok, valamint a jelentékeny rajzok is befoglaltatnak. A régiebb kéziratok és okmányok az archivumban őriztetnek.

Az összes fiókkönyvtárak közt legújabb keletkezésű a pannonhalmi zeneiskoláé, melynek első jegyzéke 1837-ben készült ugyan, s 1855-ben Stanke Leander gyűjteményével szaporodott, de még sem tekintetett még különállónak. 1868-ban ujlag rendeztetett s a többféle elem végre 1876-ban alakítottatott át egyöntetű egészszé Öcsényi Anselm tanár buzgó fáradozása folytán, mi által a mondott évben mint fiókkönyvtár e gyűjtemény is különvált.

Miután sem a központi, sem a fiókkönyvtárak nem nyilvánosak, külső olvasói, kivéve a neveltetés végett ránk bizott ifjúságot, nincsenek; rendtársaink által azonban évről évre mintegy 7000 kötet szokott használtatni.

Főbb munkáink a következők:

a) Magyar munkák ¹⁾ (1574—1600-ig).

1574. Silvester új testamentom. Béczben. 4°. ¹⁾

1574. Heltai krónikája. 2°.

1578. Melius Peter Herbarium. Colosuárat. 4°.

1579. Kolczár Gy. Postilla Bartphan. 4°.

1580. Telegdi evang. 2. és 3. része. 4°.

1583. Catechesis. Debrecini 4°.

1589. Monoszlói de cultu imaginum. Nagyszombat. 4°.

---

¹⁾ Vagy legalább magyar szöveget is tartalmazók.

1590. Calepini diction. undecim lingu. Basiliae. 2°.
 1595. Dictionarium quinque linguarum. Venetiis. 4°.
 1596. Agendarius, Kutassi et Pecchi. Tirnaviae. 4°.
 1598. Calepini dictionarium. Basileae. 2°.

b) Egyéb nyelvű munkák közül említésre méltók:

A Bollandisták (»acta sanctorum«) velencei kiadásának első 44 kötete, mely sorozat a párisi kiadásból a 62-ik kötetig pótoltatott.

A Waltonféle »biblia polyglotta« 1655-iki Londoni ritka kiadása; hat kötet.

Mabillon Annales O. S. B. hat kötete (1739 stb.)

D' Achery és Mabillon acta sanctorum . . . O. S. B. 9 kötet.

Mansi collectio concil. Florentiae 1759. stb. 31 kötete.

Wadding annales minorum ord. 19 kötete.

Corpus bizantinae hist. Venet. 1729. 18.

Pertz monum. Germ. 22.

Muratorii antiqu. ital. Mediolani 1738. 25.

D' Achery Spicileg. vet. Script. 1723. Paris 3.

Mabillon (Adimori) de re diplomatica.

Lexicon heptagl. Castelli (1669.) Londini.

Martene et Durand thesaur. Anecd.

Martii Flora brasil. eddig megjelent kötetei és füzetei.

Ertsch és Gruber Realencycl. eddig megjelent kötetei.

Marsili Danubius pannonico-mysicus (1726.) hat imperial kötet.

Az incunábulák közül említhető: a bécsi világkiállításra is elküldött volt pécsi pergamen missale (1499.); a kéziratok közül Fuxhoffer D. monast. kiadatlan része és a XII. századból való szentírás.

A győri gymnasium házi könyvtárában a Bollandisták régi kiadásából néhány kötettel több van mint Pannonhalmán; a pápai gymn. könyvtárából említésre méltó Cornelius a Lapide 1634—1649. kiadása 10 kötetben 2°, mely Pannonhalmán hiányzik; a tihanyi könyvtárból pedig az u. n. »tihanyi codex«.

A mi a könyvtár mostani rendezését és lajstromait illeti, hagyva az érvényességen kívül álló régibb adatokat, valamint az újabb rendezés általános elveit, melyeket lehetőleg bőven tár-

1) Bővebbet mindezekről l. Márki Irod. Értes. 1875. 120 és köv. 206 s köv. lapjain.

gyalva közöltünk,¹⁾ itt csak a könyvtárban első pillanatra is szembeötlő és felismerhető tényekre szorítkozunk.

A csoportosítás ténykedéséhez a müncheni rendszer²⁾ alapos tanulmányozása után fogtunk csak. A mármost megalakult rendszer könyvkészletünk s a helyiség kivánalmait tükrözi vissza; minélfogva ez époly sajátlagos mint bármely más önállóan ki'jlett könyvtári rendszer. Arra mindig ügyeltünk, hogy szak szak után bizonyos összefüggő eszmemenetet engedjen meg, s hogy a szekrény homlokán a képviselt szak neve nyilván olvasható is legyen.³⁾ A miért is majd összevonva több szakot, majd ismét részletezve egyet egyet (úgy a mint a rákövetkező szekrények alkata, helye és nagysága engedte vagy megkívánta), a mi helyiségünkben a következő szakrendszer bizonyult be legcélszerűbbnek:

Vallási tudományok (a könyvtár földszinti részében).

1. Szek. Hitelemzés — catechesis.

2. }

3. } erkölcsstan — moralis.

4. }

5. }

6. } erénytan — ascesis.

7. }

8. }

9. } lelkipásztorkodás.

4) 15. }

16. 17. 18. 19. 20. Hitszónoklat.

21. 22. 23. 24. Általános vallástudomány.

¹⁾ Jelenkor 1875. 169 és 165 s köv. sz.

²⁾ Nem azért, hogy azt a mi könyvtárunkban szolgálilag utánozzuk (most minden könyvtár — úgy bizonyítottuk annak idején — saját köréből és köréhez képest alkotja rendszerét; s azonfelül a Brunetféle francia vagy Schleiermacher német rendszere utánzásra könnyebb lett volna) hanem hogy könnyű szerrel minden utánlapozgatás nélkül minden iránt tájékozva lehessünk.

³⁾ Hogy ezt 80 könyvtár közül alig láttam egykettőnél, a le nem küzdött nehézségeknek tulajdonítom.

⁴⁾ A közbeeső mellékszobában (az elkülönített »Magyar könyvtár« I. helyiségében) a 10. 11. 12. 13 és 14 számú szekrények állanak.

- 1) 41. 42. 43. 44. 45. 46. Szentírás és magyarázata.
 47. 48. 49. Szentatyák.
 50. Szentek élete.
 51. 52. Hitágazattan.
 53. Vitászat.
 54. 55. 56. Egyházjog.
 57. 58. Szerartástan.
 59. Római pápák.
 60. 61. 62. Szerzetes rendek.
 63. Egyházi gyülekezetek.
 64. Egyházmegyék.
 55. 66. 67. 68. 69. 70. Egyháztörténet.
 Pro fan tudomán y o k (a gallerián).
 71. Okmánytan.
 72. Szépművészet.
 73. Széptudomány.
 74. Franciaia szépirodalom.
 75. Latin szépirodalom.
 2) 76. 77. 80. Német szépirodalom.
 81. 82. Vegyes nyelvek szépirodalma.
 83. Vegyes értekezések.
 84. 85. Könyvészet.
 86. Könyvtártudomány.
 87. 88. Tudománytan. } IV. mellék szoba.
 89. 90. 91. 92. 93. 94. Bölcsészet. }
 95. 96. Tudománytár. }
 97. 98. 99. Római remekírók. }
 100. 101. Latin nyelv. } V. mellék teremben.
 102. Román nyelvek. }
 103. Keleti nyelvek. }
 104. Görög nyelv. }
 105. 106. Görög remekírók }
 107. Vegyes népek nyelvészete. }
 108. Embertan. }
 109. 110. Természetrájz.

1) A közbeeső mellékszoba, mint a Magyar k. II. terme a 25–40. szekrényeket tartalmazza.

2) Közbeeső III. mellékterem a többszörös példányok 78 és 79. szekr.

111. 112. 113. 114. 115. 116. Orvostudom. } VI. mellék szoba.
117. Vegyész. }
118. Természettan.
119. Mennyiségtan.
120. Csillagászat és légtűnettan.
121. Gazdászat és ipar.
122. Jogtudomány.
123. Római jog.
124. Európai népek joga.
125. 126. Államtudományok.
127. Földirat.

A közbeeső VII. mellékszobában vannak:

128. 129. 130. 131. 132. Ősnyomtatványok és régi munkák.
133. 134. Kéziratok és cimeliák.
135. Egyéb történelmi segéd tudományok.
136. Földirat.
137. 138. Útleírás és helyrajz.
139. Régészet és érmészet.
140. 141. Magyar történelem.
142. 143. Osztrák és német történelem.
144. Életrajzok.
145. Hadtudomány.
146. 147. 148. 149. 150. Vegyes nemzetek története és egyetemes történelem.

Az egyes munkák lapcatalog segítségével keresendők fel. A 150 szekrény számmal jelöltetik; az egyes fokok A, B, C-vel, a mely után a munka folyó száma említettik fel.

Fiókkönyvtárainkban a meglevő anyag fő csoportokra van felosztva. Rendszeres jegyzékek mindenütt léteznek. Különösen felemlíthető a pápai algymnasium könyvtárának hármás jegyzéke, melyről a helyi lap idei folyamában ¹⁾ bővebben szólottunk.

A szerzet összes könyvgyűjteményei ezek:

Pannonhalmán: a központi

- » a növendékpapok
- » az ujonczok
- » az énekiskola tárai . . . 4

¹⁾ Pápai lapok 1877. 17. sz. ap. 29.

Az apátságokban (Tihany, Bakonybél és Dömölk)	3
A hat gymnasium házi és ifjúsági könyvtárai (Győr, Sopron, Esztergom, Pápa, Kőszeg, Komárom)	12
A 21 plébánia kézi könyvtára	22
összesen: 41 k. tár.	

A melyekben az összes kötetszám:

150,000-re tehető.

A központi könyvtárt 1818-ig a szerzet főapátja kezelte. A gyűjteménynek nagyobb mérvű szaporodásával azonban a könyvtárnoki gondok 1819 és 1820-ban Maár Bonifácra ruháztattak, kit 1821-ben Barbay Kolumbán váltott fel. 1822-től 1836-ig Klátz Kálmán viselte a hivatalt, de még mindig a 4 szoba és egy folyosóból álló régi helyiségben (a mostani ujoncz lakosztályban), míg 1837-ben Filperger Rudolf vitte át az egész készletet az eddig felépült könyvtári palotába. Bekövetkezvén a rendezés szükséges volta, e tömeges munkához két egyén választatott. Első könyvtárórnek ugyanis Szeder Fábrián, ki 1842-ig még egyedül is könyvtárnok maradt, s mint 2-od ór Czuczor Gergely, ki e minőségben egy évig működött. A 7-ik könyvtárnok Czinár Mór volt (1843—1867.) ki 1868—1874-ig mint »Praeses Bibliothecae« együttesen 1868—1870. Sztachovits Remiggel, 1871—1874-ig pedig Kuncze Leó könyvtárnokokkal, összesen tehát a könyvtár érdekében 32 évig működött. Az utóbbi jelenleg egyedül gondozza ugyan a könyvtárt, de a növendékpapok ügyszerető s minden elismerésre méltó buzgalomban oly hathatós segélyezésben részesült, hogy csak ennek alapján sikerülhetett már 1877 végén a könyvtárt hét évig tartó fáradsalmak után teljesen átrendezett s minden irányban használható alakban a szerzetnek átadhatni.

Az apátsági könyvtárakat először az apátok, később más rendtársak kezelték; a gymnasialis könyvtárak őrei először a főnökök vagy igazgatók voltak, de miután az ifjúsági könyvtárak azokból kiváltak, két-két tanár alkalmaztatik e tisztre mindenütt.

Megemlítendő, hogy a pannonhalmi könyvtár e században tetemesen bővítettett saját birtokosainak irodalmi tevékeny-

190 A pannonhalmi szentbenedekrend könyvtárának tört. és jelen állapota.

sége által is, és pedig gondos bibliographiai kutatásaim alapján annak eredményét a következő számokban állíthatom össze.

Megjelent: 2946 czikk,

880 önálló nyomtatvány,

Ezekhez járúl 893 kéziratban maradt dolgozat.

A mi a vétel által szerzett munkákat az utolsó 6 év alatt illeti, ezek (hozzá számítva a könyvtárt és könyvtárnoki kezelést illető költségeket is) összesen: 18,169 forintnyi kiadást tün-
tetnek fel.

VITÉZ JÁNOS KÖNYVTÁRA.

Fraknói Vilmostól.

— Harmadik közlemény —

A Vitéz által javított codexek.

IV.

Questiones Francisci Maironis.

XV. századbeli, nagy ívrétű papír-codex. Magassága 42, szélessége 28 centim.

Eredetileg 129 levélből állott. Jelenleg csonka. Hiányzik az első levél; továbbá a 102–109, 116, 122, 123, 125, 127 levél. Némelyik erőszakkal van kitépve. Több helyen a kezdőbetűk is ki vannak vágva.

Két hasábosan van írva. Az írás nem olasz, valószínűleg német-alföldi.¹⁾ A szövegben az egyes fejezetek (distinctiók) kezdőbetűi díszesen vannak kiállítva. És pedig kétféleképen: az egyszerűbbek kék vagy veres festéssel; a fényesebbek, négyszegletű arany alapon élénk színű virágdíszítményeket tüntetnek elő.

A könyv Franciscus de Maironis XIV. századbeli scholasztikus írónak munkáját tartalmazza, a melyben Aquinoi Tamás híres vallásbölcészeti munkájának első könyvét magyarázza.

---

¹⁾ Denis (Codices Theologici Bibl. Pal. Vind. II. 1214 l.) tévesen mondja rövid ismertetésében »Manus certe Codicis italica est «